

Самуел Ханеман

ОРГАНОН

НА ЛЕЧЕБНОТО ИЗКУСТВО

Превод от английски
д-р Иван Енев

Редактор
Владимир Атанасов

ПРЕДГОВОР КЪМ БЪЛГАРСКОТО ИЗДАНИЕ

На вниманието на българските читатели е шестото издание на Органон на лечебното изкуство на д-р Самуел Ханеман, подготвено за печат от Бьорике – забележителен американски хомеопат, съхранил преработеното от автора и подготвено за печат пето издание. Шестото издание на Органон на лечебното изкуство е подготвено от Ханеман непосредствено преди смъртта му, като в момента е запазено копие на петото издание с нанесените собственоръчно от автора забележки, които да бъдат съобразени с бъдещото шесто издание. Днес то е достъпно в дигитален вид в Google books за всички, които проявяват интерес. Преработеното, подготвено от Бьорике ново издание е отпечатано на английски език и този вариант е официалният.

Бих искал да кажа няколко думи за същността на книгата, с която ще се запознаят българските читатели. Това е една от най-забележителните книги в историята на медицинската мисъл. Сигурен съм че тези, за които медицината е призвание, а не просто професия ще я оценят по достойнство.

Органон в превод от латински означава „оръдие, инструмент“. Заглавието на книгата е заимствано от примера на Аристотел, чиито различни съчинения по логика са събрани в едно произведение, озаглавено Органон. Логиката – науката, изучаваща законите на мисленето – е оръдие на изследванията и откритията.

Ханеман нарича своя метод на МЕДИЦИНСКА логика **оръдие, с помощта на което лекарят има възможност да открива най-добрите средства против болестите**. Непосредствен пример за за-

главието на книгата дава и философът Френсис Бейкън, чиято втора книга от събраните му съчинения е озаглавена *Novum Organum*. Тя излага новия начин на мислене при научните изследвания, който трябва да доведе до небивало развитие на познанието. Посланието на Ханеман е, че със своето произведение той прави за медицината това, което Бейкън е направил за науката изобщо. Факт, приеман в миналото като нечувана дързост, но безусловно потвърден впоследствие.

Интелигентният и добросъвестен читател ще съумее да отсее от несъответствията между вижданията на Ханеман и съвременните представи за етиологията, патофизиологията и лечението на болестите. Естествено, знанията относно патологичните процеси и възможностите за тяхното лечение са претърпели драматична еволюция за тези сто и петдесет години. Това обаче не прави книгата архаична! Фундаменталните идеи на Ханеман за логиката на лечителското изкуство са все така актуални и днес, ще бъдат актуални и след век, защото са потвърдени от опита и проверени във времето.

Едва ли би стигнала цяла книга, за да се изброят подробно всички заслуги на този забележителен лекар, преводач, учен и учител за развитието на теорията и практиката на медицината. Ето само някои от тях:

Ханеман е първият лекар в историята на медицината, който проведе клиничен експеримент със здрави изпитатели, за да докаже лекарствените ефекти на различни препарати.

Ханеман е първият лекар, създал система за провеждане на клинични експерименти с лекарствени средства.

Ханеман е първият лекар, който отхвърля практиката да се лекува названието (или формата, класификацията) на болестта съгласно определена схема на лечение и показва как трябва да се лекува болният човек.

Ханеман е първият лекар, създал стройна и единна теория за произхода и лечението на хроничните болести у човека.

Ханеман е първият лекар в историята на съвременната медицина, който изказа твърдението, че психичните болести са по съще-

ство болести на тялото и че трябва да се лекуват като всички други болести с показаните за конкретния болен лекарства.

Ханеман е първият лекар, прозрял факта, че болестите са динамично разстройство на здравето и затова лекуване означава не **отстраняване** на болести, а **възстановяване** на здравето чрез специфична стимулация на естествените защитни механизми на организма.

С невероятната сила на своя интелект Ханеман разчупва не само хилядолетните предразсъдъци в медицинската практика на своето време. Дори днес, повече от сто и петдесет години след неговата смърт, неговият гений продължава да руши закостенелите ни представи за света, човека и Космоса.

Идните поколения несъмнено ще осъзнаят, че за развитието на медицината Ханеман е това, което е Айнщайн за развитието на физиката.

Д-р Иван Енев

АВТОРСКИ ПРЕДГОВОР КЪМ ШЕСТТО ИЗДАНИЕ¹

За да се създаде една обща представа за лечението на болестите, прилагано от старата медицинска школа (алопатията), следва да се подчертае, че тя допуска понякога наличието на излишна кръв (плетора), каквато всъщност никога няма, понякога – на болестотворни и разяждащи материи. И източва кръвта, която е жизнено необходима, или насочва усилията си към изчистване или отклоняване на въображаемата болестотворна материя (като използва еметиси, очистителни, слюногонни, потогонни, диуретици, адстрингентни пластири, дренаж, фистули и пр.), защото напразно вярва, че по този начин бо-

¹ В ръкописното копие на Ханеман има бележка на френски, която гласи следното: „Масово практикуваната медицина (алопатията) не познава друг начин на лечение, освен да извлича от болестите увреждащите материи, които приема като техни причинители. Тя пролива безжалостно кръвта на болния чрез кръвопускания, медицински пиявици, разрези, скарификации, за да намали предполагаемата плетора, която никога не съществува освен при здрави жени няколко дни преди мензис – натрупване на кръв, чиято загуба няма никакви последствия, докато кръвозагубата при предполагаемата плетора разрушава живота. Масово практикуваната медицина се старее да извлече съдържимото на стомаха и да промие червата от материите, които се предполага, че пораждат болестите”. (Бележките на Бьорике – редактора, на петото издание на Ханемановия „Органон” – ще бъдат отбелязвани с Б.Бюр.)

лестта ще бъде отслабена и изкоренена; вместо това страданията на болния само се увеличават и поради тези и други болезнени методи организмът се лишава от тъй необходимите за оздравителния процес сили и хранителни сокове. Тя се нахвърля върху болното тяло с големи дози често сменяни и повтаряни продължително време силнодействащи лекарства, чиито дълготрайни и нерядко опасни ефекти не са й познати, и които като че нарочно прави още по-неразбираеми, като съчетава в една рецепта няколко непознати вещества, и с продължителното им приложение предизвиква в организма нови и често нелечими болести.

Тя използва винаги, когато може – за да запази доверието на пациента¹ – лекарства, които чрез противоположното си действие (*CONTRARIA CONTRARIIS*) веднага потискат и скриват незадълго (палиативно) болестните симптоми, без обаче да отстраняват причината за тези симптоми (самата болест), която впоследствие се усилва и влошава. Алопатията разглежда външните поражения като чисто локални, съществуващи сами за себе си страдания и погрешно смята, че след като ги отстрани с лекарства за външно приложение, ги е излекувала, тъй че вътрешното поражение е принудено да се покаже, като засегне някоя по-значима и по-важна част на тялото. Когато не знае какво да направи с някоя болест, която не се поддава на лечение и се влошава, тя се опитва да я промени в нещо друго, което сама не знае какво да бъде, като използва т.нар. алтеративни (предизвикващи изменения) средства – например подкопаващия живота каломел, корозивния сублимат и други живачни препарати в големи дози.

Изглежда, че основното пъклено дело на старата медицинска школа (алопатията) има за цел да прави нелечими, ако не и фатални повечето от болестите, станали хронични поради невежественото постоянно отслабване и измъчване на вече изтощения пациент, като му прибавя нови разрушителни лекарствени болести. Когато тази злокачествена практика стане навик и притъпи угризенията на съвестта, тя става наистина много лесна работа.

¹ С тази цел опитният алопат измисля някакво неизменно, за предпочитане гръцко име на заболяването, за да накара пациентът да си помисли, че той отдавна познава тази болест и следователно е

И все пак за всеки един от тези вредни методи на лечение обикновеният лекар от старата школа може да даде рационални обяснения, които обаче се основават само на предварителните заключения на неговите учебници и учители, или на авторитета на един или друг признат лекар от старата школа. Така оправдание и защита получават дори най-противоестествените и безсмислени методи на лечение, колкото и гръмко да свидетелстват против тях ужасните им ефекти. Едва при стария лекар, който след много години злодеяния най-после постепенно се е убедил във вредния характер на своето изкуство и не лекува дори най-тежките болести с нещо по-силно от чешмяна вода и ягодов сироп (т.е. с нищо), умират или биват увредени най-малко болни.

Това нелекуващо изкуство си е осигурило през вековете пълна власт да се разпорежда с живота и смъртта на пациента по свое собствено усмотрение и за цялото това време е съкратило живота на десет пъти повече хора, отколкото са загиналите при всички разрушителни войни, и е направило милиони пациенти по-болни или нещастни, отколкото са били преди лечението. Във въведението към предишните издания аз разглеждам по-подробно тази система – алопатията. Сега ще се спра само върху нейната противоположност – истинското лечителско изкуство, открито от мен и сега по-усъвършенствано. Дадени са примери и за това, че най-поразителните изцеления от миналите епохи се дължат основно на хомеопатични лекарства, открити от лекарите случайно и въпреки господстващия тогава терапевтичен метод.

Що се отнася до последната система (хомеопатията), тя се различава изцяло от току-що разгледаната. Тя може лесно да убеди всеки мислещ човек, че човешките болести не са причинени от никакво вещество, от никаква разяждаща, сиреч болестотворна материя, а че те са само нематериални (динамични) разстройства на нематериалната сила (жизнения принцип), която оживотворява човешкото тяло. Хомеопатите знаят, че излекуване може да настъпи само вследствие реакцията на организма срещу добре избраното лекарство и че излекуването ще бъде толкова по-безусловно и по-бързо, колкото повече жизнена сила има пациентът. Ето защо те избягват всичко, *което би отслабило и в най-малка степен силите на болния*¹, включително – до-

¹ Хомеопатите не проливат нито капка кръв, не прилагат средства, предизвикващи повръщане, очистителни, слабители, потогонни; не отстраняват

колкото е възможно – и предизвикването на болка, защото тя също изтощава. Поради тази причина хомеопатията използва за лекуване само такива лекарствени средства, чиято сила да изменят и разстройват (динамично) здравето познава безпогрешно, и между тях подбира едно с патогенетична сила (лекарствена болест), способна да отстрани естествената болест поради своето подобие (*SIMILIA SIMILIBUS*), което прилага на пациента в проста форма, на редки приеми и в минимални дози – толкова минимални, че без да причиняват болка и без да отслабват пациента, те са напълно достатъчни да отстранят естественото страдание. В резултат на това, без той да бъде изтощаван, увреждан или измъчван ни най-малко, естествената болест бива изкоренена, болният в процеса на своето възстановяване увеличава силите си и така се излекува – на пръв поглед лесна, но в действителност много безпокойна и трудна, изискваща много мислене работа, която бързо и без страдание възстановява съвършеното здраве – и затова е едно спасително и благословено дело.

Ето защо хомеопатията е съвършено проста, с неизменни принципи и приложение медицинска система, която – както и доктрината, върху която се основава, – ако бъде правилно разбрана, ще бъде определена като завършена и цялостна (и затова приложима на дело). Това, което е абсолютно чисто в теорията и практиката, трябва да бъде очевидно от само себе си, а всички назадничави отстъпления към вредната рутина на старата школа – които са антитеза на хомеопатията така, както нощта е антитеза на деня – трябва да престанат да се кичат с почтеното име Хомеопатия¹.

Самуел Ханеман

Кьотен, 28 март, 1833 г., Париж

външните увреди с локално действащи средства; не назначават горещи или непознати минерални бани и лекарствени клизми, не прилагат испанска муха и синапени лапи, не предизвиква дренажи и фистули, не възбужда слюноотделянето, не изгаря до кокал с мокса или със зачервено желязо и пр., а дава своите собствени препарати от прости, несъставни лекарствени средства, които тя познава добре, никога не потиска болката с опиум и т.н.

¹ Ханеман не е поставил точната дата на ръкописа вероятно с цел да бъде означено отпечатването на книгата. Но **Dr. Haehl** предполага, че става дума за февруари 1842 г., каквато е датата според ръкописното копие, направено от мадам Ханеман. – Б.Бьор.

ВЪВЕДЕНИЕ

Откакто хората съществуват, те са подложени индивидуално или на големи групи на болести, предизвикани от физични или нравствени причини. В първобитната ера е имало нужда от неговлям брой лекарства поради простия начин на живот, който е водел до по-малко на брой болести. С появата и развитието на цивилизацията и държавите се е увеличил и броят на болестите, съответно е нараснала и потребността от лекарствена помощ. Оттогава (скоро след Хипократ, т.е. отпреди 2500 години) хората се занимават с лекуване на постоянно увеличаващите се болести и, доведени до задънена улица от собствената си суетност и тщеславие, се опитват по пътя на размишлението и предположенията да измислят начин за оказване на тази помощ. Появиха се безброй и разнородни идеи за природата на болестите и техните лекарства, развиха се т.нар. системи, всяка от които противоречеше сама на себе си и на всички останали. Всяка от тези остроумни теории отначало довеждаше читателя до ням възторг със съдържащата се в нея мъдрост и привличаше безброй повтарящи безжизнената ѝ софистика последователи, но не помагаше ни най-малко на някой от тях да лекува по-добре, докато нова, често диаметрално противоположна система отстраняваше предходната, за да добие недълговечна популярност. Нито една от тях обаче не бе в съзвучие с природата и опита; те бяха само теоретични паяжини, изплетени от безплодни интелектуалци, и оставаха без последствия, защото поради прекалената си слабост и откъснатост от природата не можеха да донесат никаква практическа полза при лечението на болния, а служеха само за празни диспути.

Едновременно, но доста независимо от всички тези теории, възникна един метод на лечение със смеси от непознати лекарствени вещества за произволно избрани форми на болести, насочен – в пълно разминаване с природата и опита – към отстраняване на някакви материални изменения. И както трябваше да се очаква, резултатите бяха лоши. Ето какво представляваше древната медицина, или както се нарича – алопатията.

Аз не омаловажавам приноса на лекарите за развитието на спомагателните медицински науки; на физиката и химията, на естествената история в различните ѝ раздели и специално в разделите ѝ за човека, на антропологията, физиологията, анатомията и пр. Ще се заема само с практическата част на медицината, със самото лечителско изкуство, за да покажа колко несъвършено са лекувани досега болестите. Далеч от моето внимание е механичното, рутинно лекуване на безценния човешки живот съгласно рецептурните справочници, чието продължаващо публикуване показва – уви! – колко често те все още се използват. Това лекуване аз оставям без внимание като един презрян метод на най-нисшия клас обикновени лекари. Аз говоря само за медицинското изкуство, практикувано досега, което, кичейки се със своята древност, си въобразява, че има научен характер.

Привържениците на старата медицинска школа се ласкаеха, че единствени те могат да претендират за титлата *рационална медицина*, защото единствено те се опитваха да намерят и отстранят *причината за болестта и се придържаха към метода, използван от самата природа при лекуването на болестите*.

„Tolle causam!“, викаха те непрестанно. Но не отиваха по-далеч от празните си възгласи. И само си въобразяваха, че могат да открият причината за болестта; в действителност те не я откриваха, защото тя не е доловима и откриваема. Понеже повечето болести имат динамичен (духовен) произход и динамична (нематериална) природа, причината за появата им не е достъпна за сетивата. И те се опитваха да си измислят такава причина както чрез изучаването на нормалното, безжизнено човешко тяло (анатомията) в сравнение с видимите изменения в същите части и органи на хора, починали от болести (патологична анатомия), така и въз основа на заключе-

нията, извлечени при сравняването на феномените и функциите на здравето тяло (физиологията) и безкрайните им промени при безбройните болести (патология, семиотика). По този начин те правеха изводи относно невидимия процес, заради който настъпват промените в недрата на поразените от болести хора – мъглав продукт на въображението, който теоретичната медицина разглеждаше като *PRIMA CAUSA MORBI* (първопричина за болестта)¹. Така тя се оказваше едновременно и НЕПОСРЕДСТВЕНАТА ПРИЧИНА ЗА БОЛЕСТТА, и вътрешната същност на болестта – БОЛЕСТТА САМА ПО СЕБЕ СИ, макар здравият разум да учи, че причината за едно събитие или явление не може да бъде в същото време самото събитие или явление. Как, без да се самозалъгват, те биха могли да приемат

¹ Много по-съзвучно със здравия разум и природата на нещата би било, ако те, за да могат да лекуват болестите, разглеждаха като *causa morbi* непосредствената причина за болестта и ако се стараеха да я открият, така че да си помогнат, използвайки начина на лечение, който е доказал своята ефективност при заболявания с една и съща възбуждаща причина или с един и същи произход, както например живакът е ефикасен при лечение на язва на главичката на пенниса след нечист полов акт и при всички други случаи на венеричен шанкър. Ако, повтарям, те бяха открили, че възбуждащата причина на всички други (невенерически) хронични болести е инфектирането в един или друг период от живота със сърбящата миазма (псората), и ако бяха намерили за всички тези сходни заболявания един общ метод на лечение, съобразен с особеностите на всеки индивидуален случай, тъй че всички и всяка отделна хронична болест да могат да бъдат лекувани, те с право биха могли да се похвалят, че при лечението на хроничните болести имат предвид единствено достъпната и полезна на практика *causa morbum chronicorum (non venereorum)* (причина за хроничните болести, с изключение на венерическите — Б.ред.), и на тази основа биха могли да лекуват подобни болести с най-добри резултати. Но в течение на много столетия те бяха неспособни да излекуват милионите хронични болести, защото не знаеха, че в лицето на псоричната миазма (която бе открита за пръв път и след това обезпечена с подходящ начин на лечение от хомеопатията), тези болести имат общ произход. При все това лекарите от старата школа се хвалеха, че единствени те, провеждайки своето лечение, държат сметка за първопричината на хроничните болести и че единствени те лекуват рационално. А всъщност нямаха и най-малка представа за единственото полезно познание относно псоричния произход на болестите, поради което напълно опорочаваха лечението им!

тази неосезаема вътрешна същност като обект, подлежащ на лечение, и да предписват лекарства, чиято лечебна сила в повечето случаи им е неизвестна, нещо повече, да съчетават подобни лекарства в т.нар. рецепти?

Но лекарите от старата школа, поне най-наблюдателните между тях, намираха решение на тази грандиозна задача, а именно откриването *A PRIORI* на вътрешната невидима причина за болестта, като търсеха това, което въз основа очевидните симптоми можеше да се приеме за вероятния общ характер на болестта пред тях¹. Така те се опитваха да изяснят дали се касае за спазъм или за слабост, за треска или за възпаление, за втвърдяване или за запушване на една или друга част, дали има излишък на кръв (плетора), недостиг или излишък на кислород, въглерод, водород или азот в соковете, възбуждане или потискане на артериалната, венозната или капилярната система, изменения на факторите на сетивността, дразнимостта или възпроизводството? Това бяха предположения, издигнати от последователите на старата школа в ранг на етиологичен показател и се оценяваха като единствено възможното рационално зърно в медицината. Тези допускания обаче бяха прекалено измамни и хипотетични, за да бъдат поне в известна степен полезни за практиката – неспособни, дори когато бяха добре обосновани, да покажат кое лекарство е най-подходящото за конкретния болестен случай; те просто ласкаеха тщеславието на учените теоретици, но водеха до задънена улица, когато се използваха като практическо ръководство, и служеха по-скоро за възвеличаване на своите автори, отколкото за добросъвестно търсене на лечебни показания.

А колко често се случва например в една част на организма да има спазъм и парализа, а в друга да е налице възпаление?

Или, от друга страна, въз основа на какво трябва да се търсят подходящите лекарства за т.нар. общ характер на болестта? Тези от тях, които биха донесли някаква полза, могат да бъдат само специ-

¹ Всеки лекар, който лекува болестите, прилагайки подобен общ подход, макар и да се именува хомеопат, е и ще си остане завинаги един обикновен алопат, защото без най-прецизната индивидуализация хомеопатията е немислима.

фични, т.е. лекарства, чието действие е хомогенетично¹ на болестното раздразване; и чиято употреба междувременно е отхвърлена и забранена² от старата школа като крайно вредна, защото наблюденията показват, че поради извънредното усилване на чувствителността към хомогенетичното раздразване по време на болест такива лекарства, приложени в обичайните големи дози, са опасни за живота. Старата школа никога не е мислила за малки или за извънредно малки дози. Съответно никакви опити не са правени да се лекува по директния (най-естествен) път, посредством хомогенетични, специфични лекарства; нито пък това би могло да бъде направено, понеже ефектите на повечето лекарствени средства бяха и продължават да бъдат непознати, а и да бяха познати, точното лекарство не би било открито при такъв общ подход, какъвто се използва .

И така, усетили, че е по-съзвучно с разума да следват друг, ако е възможно пряк път, вместо заобиколните пътеки, представителите на старата медицина решиха, че биха могли да лекуват болестите пряко, като отстранят (въображаемата) материална причина на болестта – защото за тях е невъзможно, докато търсят и си изграждат преценка за болестта, а още по-малко докато търсят лечебните показания, да изоставят материалистичния възглед и да погледнат на духовно-телесния организъм като на мощно единство, да осъзнаят, че измененията в неговите жизнени усещания и функции се предизвикват основно, ако не и единствено, от динамични (нематериални) въздействия, и че те не биха могли да бъдат повлияни по друг начин освен динамично.

¹ Хомеопатично.

² „Там, където опитът демонстрираше целителната сила на хомеопатично действащите лекарства, чийто начин на действие не можеше да бъде обяснен, затруднението се избягваше, като последните биваха наричани специфични. И така, с помощта на тази нищо незначеща дума по-нататъшните изследвания биваха задушавани. Хомогенетично раздразващите лекарства, специфичните (хомеопатични) медикаменти обаче бяха забранени дълго преди това поради тяхното силно увреждащо влияние”. – Rau, *Относно стойността на хомеопатичния метод на лечение*, Heidelberg, 1824, стр. 101 и 102.